

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Порушено питання діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби. Розглянуто об'єкт та предмет діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби. Проаналізовано завдання та принципи забезпечення законності у сфері проходження військової служби, систематизовано та структуровано умови, що сприяють забезпеченню законності у сфері проходження військової служби.

Ключові слова: військова прокуратура, забезпечення законності, військова служба, правопорядок, військова дисципліна.

Постановка проблеми. Військова служба є одним із найважливіших елементів виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни. Водночас проходження військової служби здійснюється громадянами і за призовом, і в добровільному порядку, або за контрактом. Органи державної влади України, організовуючи проходження громадянами військової служби, зобов'язані забезпечити реалізацію прав і свобод громадян. Водночас мають враховуватися положення, що містяться у Конституції України та вимоги конституційних норм про те, що політика держави повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя людини, охорону життя, здоров'я, гідності особистості.

Зміцнення правопорядку і військової дисципліни визнані Військовою доктриною України одним з основних напрямів формування та розвитку Збройних Сил і інших військ. Особливе значення у зв'язку з викладеним набуває ефективність діяльності органів військової прокуратури, найважливішими цілями діяльності якої є забезпечення єдності, верховенства і зміцнення законності, а також захист прав і свобод людини і громадянина та охоронюваних законом інтересів держави.

Стан дослідження. Теоретичною основою вивчення питань діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби стали публікації провідних науковців: Ю. Г. Барабаша, В. В. Белевцевої, О. В. Плахотнік, В. В. Вішнякова, Г. А. Дробаха, В. В. Забарського, А. А. Каленського, М. П. Кучерявен-

ка, В. Я. Настюк, Г. Д. Рябоконя, С. Б. Смірнова, М. В. Цюрупа, В. С. Ясинської та інших учених.

Метою статті є висвітлення питань діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби.

Виклад основних положень. Військова прокуратура України є єдиною державною централізованою системою органів, що здійснюють від імені України нагляд за дотриманням Конституції України і виконанням законів, що діють на території України, а також інші функції, встановлені законами. Цілі діяльності військової прокуратури України полягають у забезпеченні верховенства закону, єдності і зміцнення законності, а також у захисті прав і свобод людини та громадянина, охоронюваних законом інтересів суспільства і держави.

Конституція України встановлює обов'язок держави забезпечувати цілісність і недоторканність своєї території, і водночас визначає захист Вітчизни обов'язком громадянина України. Забезпечення захисту Вітчизни є найважливішим обов'язком органів державної влади України та громадян країни.

Порушення законності у сфері військової служби призводить до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю та інших тяжких наслідків, значною мірою ослаблюють обороноздатність країни та спричиняють ескалацію соціальної напруженості, свідчать про необхідність розробки заходів, спрямованих на вдосконалення діяльності прокуратури щодо забезпечення законності у військовій сфері.

Тому проблема ефективної діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби актуальна і для громадян України, і для держави.

Законність у вузькому сенсі є точним, обов'язковим і однаковим виконанням норм Конституції України, законодавчих та інших нормативних правових актів посадовими особами та органами державної і муніципальної влади, громадськими об'єднаннями і громадянами. Під законністю в широкому сенсі слід розуміти не тільки точне, обов'язкове й однакове виконання норм Конституції України, законодавчих та інших нормативних правових актів посадовими особами та органами державної і місцевої влади, громадськими об'єднаннями та громадянами, а й відповідність чинного законодавства сукупності обґрунтованих вимог до змісту закону з боку суспільства, суб'єктів відповідних правових суспільних відносин у певний період суспільного розвитку.

Забезпечення законності у сфері військової служби – це здійснювана на підставі конституційних і законодавчих норм діяльність органів (посадових осіб), насамперед державної влади, військового

командування щодо повного та всебічного конституційного й іншого законодавчого та нормативного правового регулювання процесу проходження військової служби; точного, обов'язкового й однакового виконання цих законодавчих норм; визнання, дотримання й захисту конституційних та інших прав і свобод людини та громадянина під час проходження військової служби, а також організації у військах ефективної діяльності суду, прокуратури та правоохоронних органів, спрямованої насамперед на точне, обов'язкове й однакове виконання законодавчих норм, що регулюють організацію оборони країни, визнання, дотримання і захист конституційних і інших прав і свобод людини та громадянина під час проходження військової служби.

Складовими забезпечення законності у сфері військової служби є:

- повне і всебічне конституційне й інше законодавче та нормативне правове регулювання процесу захисту Вітчизни (організації оборони України), зокрема проходження військової служби;

- постійна, цілеспрямована й ефективна діяльність військового командування з точного, обов'язкового й однакового виконання законодавчих норм, що регулюють організацію оборони країни, підтримки правового порядку у військах;

- постійна, всебічна та повномасштабна діяльність органів державної та муніципальної влади, військового командування щодо визнання, дотримання та захисту конституційних та інших прав і свобод людини й громадянина під час проходження військової служби;

- організація у військах ефективної діяльності суду, військової прокуратури та правоохоронних органів, спрямованої на точне, обов'язкове й однакове виконання законодавчих норм, що регулюють організацію оборони країни, визнання, дотримання і захист конституційних та інших прав і свобод людини й громадянина під час проходження військової служби [1, с. 422].

Сфера військової служби є комплексом особливо значущих для суспільства вчинених державою та громадянином дій, що забезпечують військову безпеку держави, а забезпечення законності відповідно до Закону України «Про прокуратуру» [2] є однією з цілей діяльності військової прокуратури України і посідає в ієрархії цілей діяльності прокуратури найважливіше, пріоритетне місце. Ця ціль визначає необхідність постійної, комплексної, ефективної діяльності військової прокуратури.

Законність є найважливішим засобом захисту прав громадян України під час проходження військової служби. Тому постійно зростаюча кількість порушень законів, особливо, що стосуються прав громадян під час проходження військової служби, високий рівень

злочинності у військах зумовлюють зростання ролі, особливої актуальності та нагальну необхідність здійснення військовою прокуратурою діяльності щодо забезпечення законності у сфері проходження військової служби.

Завданнями забезпечення законності у сфері військової служби є:

- аналіз та об'єктивне формулювання в законодавстві прав громадянина і повноважень (інтересів) держави під час проходження військової служби;

- постійний моніторинг фактичного стану законності (зокрема злочинності) під час проходження військової служби;

- розробка, прийняття та реалізація з урахуванням даних проведеного моніторингу стану законності під час проходження військової служби таких законодавчих норм, які б могли усунути проблеми і забезпечити законність під час проходження військової служби [1, с. 423].

Спеціальними принципами забезпечення законності у сфері проходження військової служби мають стати, зокрема:

- справедливе врегулювання взаємних прав та обов'язків держави і громадянина під час проходження військової служби в законодавчих нормах і положеннях, прийнятих у розвиток законодавчих актів;

- забезпечення стійкості, стабільності чинних законодавчих норм, але водночас швидке й адекватне реагування на фактичний стан правових відносин та внесення відповідних змін до законодавства;

- визначення найближчих і подальших перспектив удосконалення конституційних і законодавчих норм, що задовольняють взаємні інтереси держави та громадянина; забезпечення постійного переговорного процесу між державою і громадянином під час вирішення питань удосконалення законодавства про військову службу, застосування можливостей розумного компромісного підходу в процесі ухвалення відповідних рішень.

Об'єктом діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності є сфера суспільних відносин, що виникають між державою та громадянином у зв'язку з організацією державою та проходженням громадянином військової служби.

Предметом діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби є сукупність предметів кожної зі складових діяльності прокуратури у цій сфері функцій, що розглядаються з огляду на пріоритет забезпечення законності.

Мета забезпечення законності у сфері військової служби полягає у забезпеченні державою:

– всебічного та повного виконання своїх визначених конституційними й законодавчими нормами завдань і функцій щодо забезпечення оборони країни, зокрема організації військової служби;

– законодавчого (конституційного) встановлення в обсязі, що відповідає обґрунтованим інтересам суспільства та громадянина, і реальної, фактичної реалізації прав і свобод громадян під час проходження військової служби (за допомогою чого досягається баланс інтересів держави та громадянина, забезпечується легітимність проведеної державною владою політики – визнання та добровільне виконання інтересів держави громадянами, а інтересів громадянина державою).

Систематизовані та структуровані умови, що сприяють забезпеченню законності у сфері проходження військової служби, охоплюють:

– забезпечення достатності потреб держави для організації оборони країни, зокрема фінансового, правового, людського, інтелектуального й інших ресурсів;

– постійний ефективний контроль з боку суспільства за діяльністю держави у сфері захисту Вітчизни (організації оборони), отримання своєчасної об'єктивної інформації про фактичний стан справ у Збройних Силах і інших військах, а також своєчасне виявлення, регулювання та вирішення проблем, що у них виникають;

– забезпечення державою заходів щодо формування та реалізації державної політики в сфері духовного та морального виховання громадян (зокрема військовослужбовців);

– проведення державою заходів щодо забезпечення гідного соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей [1, с. 424].

Військова прокуратура України наділена особливим конституційно-правовим статусом незалежного державного органу, що здійснює від імені держави нагляд за виконанням законів. Такий статус інституційно позиціонує її як орган державної влади щодо забезпечення законності, включаючи пріоритетну сферу проходження військової служби. Діяльність військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері проходження військової служби є здійснюваною нею на підставі конституційних і законодавчих норм діяльністю, яка має комплексний характер і різноманітні форми (з використанням усіх функцій, зокрема нагляду за виконанням законів, кримінального переслідування тощо), спрямовану на точне, обов'язкове й однакове виконання законодавчих норм, що регулюють організацію оборони країни, у тому числі проходження військової служби, а також на захист конституційних та інших прав і свобод людини та громадянина й охоронюваних законом інтересів суспільства і держави у сфері військової служби.

Діяльність військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби зумовлюється двома основними чинниками:

- інституціональним – статусним становищем військової прокуратури як органу державної влади, покликаною здійснювати нагляд за дотриманням Конституції України та виконанням законів органами державної влади (за винятком окремих обмежень);

- функціональним, який полягає в наданні прокуратурі законодавством функцій і повноважень щодо захисту прав, свобод громадян і інтересів суспільства та держави як учасників цих правових відносин.

Водночас законодавець не створює пріоритету інтересів (преференції) держави або громадянина в спірних ситуаціях і покладає на військову прокуратуру місію (можливість) за їх досудового вирішення.

Цілями діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби є:

- забезпечення визнання, дотримання та захисту прав і свобод людини та громадянина (зокрема тих, хто виконує свій конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни), що є найвищою цінністю в суспільстві;

- захист охоронюваних законом інтересів суспільства та держави, що полягають насамперед у забезпеченні встановленими законом засобами належного захисту Вітчизни, в тому числі організації військової служби; забезпечення під час проходження військової служби точного, обов'язкового й однакового виконання норм Конституції, законодавчих і інших нормативно-правових актів посадовими особами й органами державної та місцевої влади, військовим командуванням, громадськими об'єднаннями та громадянами.

Досягненню військовою прокуратурою цілей щодо забезпечення законності у сфері військової служби має сприяти виконання завдань, які поділяють на загальні та спеціальні, віднісши до найважливіших із них:

- повне та всебічне виконання своїх функцій і повноважень; збереження під час виконання своїх функцій і повноважень незалежності від інших підсистем і органів державної і місцевої влади, громадських об'єднань і громадян; забезпечення об'єктивності під час виконання своїх функцій і повноважень, що полягає в неупередженості в процесі захисту інтересів людини та громадянина, і охоронюваних законом інтересів суспільства та держави (загальні завдання);

– своєчасне виявлення правопорушень у сфері військової служби та їх припинення, попередження порушень закону в сфері військової служби; встановлення осіб, винних у їх учиненні та притягнення їх до встановленої законом відповідальності; відновлення порушених прав і свобод людини й громадянина та охоронюваних законом інтересів держави (спеціальні завдання) [3, с. 77].

Механізм забезпечення військовою прокуратурою законності у сфері військової служби полягає в тому, що:

– свої функції і повноваження виконує повно, всебічно, незалежно й об'єктивно;

– своєчасно виявляє у сфері проходження військової служби порушення прав і свобод людини та громадянина, а також охоронюваних законом інтересів держави посадовими особами і органами державної влади та громадянами і попереджає їх;

– встановлює обставини порушень прав і свобод людини та громадянина, охоронюваних законом інтересів держави;

– встановлює осіб, винних у скоєнні зазначених порушень;

– вживає заходів щодо притягнення цих осіб до відповідальності;

– вживає адекватних заходів щодо порушених прав і свобод людини та громадянина, а також охоронюваних законом інтересів суспільства та держави [1, с. 426].

Специфіку діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби становлять:

– наявність двоєдиної правозахисної мети своєї діяльності, що має однією з цілей і захист прав і свобод людини та громадянина, і захист охоронюваних законом інтересів держави (суспільства);

– володіння функцією здійснення нагляду за виконанням законів і відповідністю закону правових актів, що видаються посадовими особами державної влади, на яких покладено завдання щодо організації проходження військової служби, до котрих насамперед належать органи військового управління, відсутність серед об'єктів такого нагляду громадянина;

– володіння функцією кримінального переслідування громадян (військовослужбовців), яке від імені держави здійснюється тільки зазначеним органом державної влади;

– володіння незалежністю у своїх діях від інших органів державної влади під час виконання своїх функцій і повноважень.

До особливостей діяльності самих органів військової прокуратури щодо забезпечення законності саме в сфері військової служби слід віднести:

– підвищену відповідальність діяльності в цій сфері, яка полягає у винятковій важливості для всього суспільства і забезпечення державою належного захисту Вітчизни з одного боку (зовнішній чинник), і дотримання конституційних прав і свобод громадян, власне і визначають стан цього захисту (внутрішній чинник) [4];

– помітнішу роль у діяльності щодо забезпечення законності в сфері військової служби, що виражається в обґрунтованій відносній непрозорості для суспільства військової структури та відсутності в ній інших органів, наділених у відповідному обсязі функціями та повноваженнями щодо захисту прав і свобод людини та громадянина й охоронюваних законом інтересів держави (суспільства);

– спеціальне створення на основі законодавчих норм у системі прокуратури України проводять діяльність щодо забезпечення законності у сфері проходження військової служби військових прокуратур різних ланок (регіонів, гарнізонів, а також Головної військової прокуратури і наділення Головного військового прокурора статусом заступника Генерального прокурора України, необхідність спеціального навчання (підготовки) осіб, які займають посади прокурорських працівників у військових прокуратурах).

Суттєвою особливістю діяльності військової прокуратури щодо забезпечення законності у сфері військової служби є відсутність у прокуратури можливості здійснювати в Збройних Силах та інших піднаглядних військах України належний нагляд за виконанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, через те, що законодавством у повному обсязі не покладені на жоден із органів повноваження щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності в Збройних Силах та інших військах України.

Тому винятково важливе місце серед заходів щодо забезпечення законності у сфері військової служби належить необхідності створення такого органу, на який були б покладені повноваження щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності в Збройних Силах та інших військах України.

Висновки. Діяльність військової прокуратури – це особливий системний вид державної діяльності прокуратури, яка має комплексний характер і різноманітні функціональні форми, що здійснюються відповідно до норм Конституції та законодавства шляхом нагляду за виконанням конституційних і законодавчих норм; кримінального переслідування; координації діяльності правоохоронних органів з боротьби зі злочинністю та виконання інших покладених на неї функцій, і спрямованої на забезпечення верховенства закону, єдності і зміцнення законності, захист прав і свобод людини і грома-

дянина, законних інтересів у сфері військової організації суспільства та держави.

1. Правові основи захисту України від зовнішньої та внутрішньої агресії: навч. посібник / В. В. Середа, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, М. П. Гурковський. – Львів, 2015. – 496 с.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

3. Середа О. Підстави дисциплінарної відповідальності прокурорів / О. Середа // Вісник прокуратури. – 2011. – № 1 (115). – С. 76–79.

4. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури: затверджений наказом Генерального прокурора України від 28.11.2012 № 123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.

Ковалів М. В., Иваха В. А. Деятельность военной прокуратуры по обеспечению законности в области военной службы

Поднят вопрос деятельности военной прокуратуры по обеспечению законности в области военной службы. Рассмотрено объект и предмет деятельности военной прокуратуры по обеспечению законности в сфере военной службы. Проанализировано задачи и принципы обеспечения законности в сфере прохождения военной службы, систематизированы и структурированы условия, способствующие обеспечению законности в области прохождения военной службы.

Ключевые слова: *военная прокуратура, обеспечения законности, военная служба, правопорядок, военная дисциплина.*

Kovaliv M. V., Ivacha V. O. The activity of the military prosecuting authority to ensure legality in the sphere of military service

The military prosecuting authority of Ukraine is the unitary state centralized system of bodies that on behalf of Ukraine carry out the supervision over the compliance with the Constitution of Ukraine and implementation of laws, operating on the territory of Ukraine, as well as other functions established by laws. The objectives of the activity of the military prosecuting authority consist in ensuring the rule of law, unity, and strengthening legality, as well as in the protection of the rights and freedoms of man and citizen, lawful interests of the society and the state.

Legality is the most important means of protecting the rights of citizens of Ukraine during the military service. A growing number of law violations, particularly regarding the rights of citizens during passing the military service, a high level of military crimes condition the growth of the role and urgent implementation of the activity of the military prosecuting authority to ensure legality in the sphere of the military service.

Law violation in the sphere of military service leads to the death of people, doing harm to their health or other serious consequences, makes weaker the defensive capacity of the country and leads to the escalation of social strain,

indicates a need to develop measures aimed at improving the activity of military prosecuting authority to ensure legality in the military sphere.

Therefore, the problem of the effective activity of the military prosecuting authority to ensure legality in the sphere of military service is urgent both for the citizens of Ukraine and for the state.

The article deals with the issues of the activity of the military prosecuting authority to ensure legality in the sphere of military service. The object and subject of the activity of the military prosecuting authority to ensure legality in the sphere of military service are examined. The tasks and the principles of law enforcement in the sphere of the military service are revealed, conditions, that contribute to ensuring the legality in the sphere of the military service, are systematized and structured.

Key words: military prosecuting authority, law enforcement, military service, law and order, military discipline.

Стаття надійшла 22 лютого 2016 р.

УДК 351.74

Я. М. Когут

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У НОРМАХ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА

Проаналізовано юридичні терміни, які використовуються у теорії та практиці поліцейської діяльності в Україні. Зокрема розглянуто доцільність застосування таких понять, як «органи внутрішніх справ» та «публічний порядок».

Проведено дослідження норм Закону України «Про Національну поліцію» в частині регламентації повноважень поліцейських щодо застосування ними поліцейських заходів. Відтак запропоновано внести зміни до цього закону, які обґрунтовано теоретичними положеннями класифікації заходів адміністративного примусу.

Ключові слова: громадська безпека, громадський порядок, органи внутрішніх справ, поліція, поліцейська діяльність, поліцейські заходи, примус, публічний порядок.

Постановка проблеми. Держава є складною соціальною системою, тому її функціонування не може бути обумовлене лише якоюсь однією метою. Її діяльність є багатоцільовою. Водночас із великої кількості цілей, що має держава, необхідно виокремити мету, яка визначає специфіку поліцейської функції. Тобто, держава поділила сфери